

Gunnar Seidenfaden

Gunnar Seidenfaden

24. februar 1908 – 9. februar 2001

Af Kai Larsen

Den 9. februar 2001, to uger før sin 93. fødselsdag, afgik ambassadør Gunnar Seidenfaden ved døden. Han fødtes den 24. februar 1908 som søn af senere politidirektør Aage Seidenfaden og Annelise f. Teilmann-Harck i Randers, men voksede op på Bornholm, hvor faderen da var amtsfuldmægtig i Rønne. Han blev student fra Sorø i 1926 og valgte straks at studere botanik. Allerede i rusåret besvarede han årets prisopgave: *Danske Ferskvandsperidineer*, for hvilken han i 1927 opnåede accessit. Professor C. H. Ostenfeld så for sig en lovende, ung forsker og sendte ham i 1928 til Grønland med Godthaab-Ekspeditionen som marinebiolog. Her blev han grebet af landets storslåede natur og deltog hvert år indtil 1934 i Lauge Kochs ekspeditioner til Østgrønland. Fra 1930 til '34 var han sekretær og udrustningschef for Lauge Koch. Han benyttede tiden flittigt til studier over den arktiske flora og publicerede flere større arbejder i *Meddelelser om Grønland* om især Østgrønlands vegetation. Blandt disse kan nævnes hans første botaniske publikation fra 1930: *Botanical investigations during the Danish East-Greenland expedition 1929* og fra 1931: *Moving soil and vegetation in East Greenland. A preliminary report*. I 1932 overdrog Professor Knud Jessen ham hele det botaniske materiale fra Knud Rasmussens 7. Thule-Ekspedition til Sydøstgrønland. Dette omfangsrige materiale blev bearbejdet og publiceret som: *The Vascular Plants of South-East Greenland 60° 04' to 64° 30' n. lat.*. Allerede her møder vi hans evne til kritisk bearbejdelse af et større plantemateriale. Han publicerede også mindre artikler om Grønlands mosser og bregner. Det marine miljø, som var anledningen til hans første Grønlandsfærd, blev også emnet for hans sidste Grønlandspublikation fra 1938 sammen med Johs. Grøntved, Botanisk Museum: *The Phytoplankton of the Waters West of Greenland*.

Under sin studietid var han blevet ven med en anden ung Grønlandsforsker, Thorvald Sørensen. De publicerede i 1933 en lille af-

handling om en arktisk Cyperacé, *Eriophorum callitrix* og senere et større arbejde: *The Vascular Plants of Northeast Greenland from 74° 30' to 79° 00' n. lat. and a summary of all species found in East Greenland*. Thorvald Sørensen blev senere professor i botanik og direktør for Botanisk Have i København. Dette venskab, der startedes i Grønland, varede livet ud og fik stor betydning for udforskningen af Thailands flora.

I 1934 gik Seidenfaden op til sin afsluttende eksamen til magisterkonferens. Hans kendskab til den arktiske flora, både til lands og til vands, var, som det kan forstås, upåklageligt, men han havde glemmt, at der også krævedes kendskab til den syddanske vegetation. Resultatet var: »ikke bestået«. Senere samme år rejste han til Thailand for at besøge sin onkel, major Erik Seidenfaden, der havde været ansat i det siamesiske gendarmeri. Han var blevet pensioneret få år tidligere, men forblev i Thailand med sin siamesiske hustru og helligede sig nu helt etnografiske og arkæologiske undersøgelser og publicerede flere afhandlinger og bøger, især kendt og velrenommeret er bogen: *The Thai People*. Under sit ophold hos onkelen samlede Gunnar omkring 400 planter, som nu er at finde i Botanisk Museum i København.

I 1937 publicerede han sin første afhandling om thailandske orkideer: *Plantejagt paa Khao Sabab (Siam)*, tre sider i *Brugsforenings Bladet*. Der var endnu lang vej til berømmelsens tinde. Det skal dog nævnes, at han publicerede to populære bøger: *Eventyret om Østgrønland* i 1936 og *Moderne arktisk Forskning* i 1937. Sidstnævnte indbragte ham 1. præmien i en nordisk priskonkurrence.

Efter opholdet i Thailand gik Gunnar i gang med studiet af nationaløkonomi. Under sin studietid tog han sig dog tid til at delta-ge i Pearyland ekspeditionen til Spitsbergen i 1938. I 1940 blev han cand. polit. og dagen efter eksamen ansat i udenrigsministeriet. Han var året før blevet gift med Alix f. Arnstedt, blandt venner altid Lulu.

De første mange år i udenrigstjenesten førte ham langt væk fra botanikken. Efter Befrielsen blev han økonomisk rådgiver ved ambassaden i Washington. Derefter fulgte nogle år som kontorchef på Christiansborg. Men så skete det i 1955, at han blev sendt til Bangkok for at representere Danmark i syv lande: Thailand, Burma, Cambodia, Laos, Vietnam, Malaysia og Filippinerne. Først som Overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister, som det da

hed, senere som ambassadør. Det var 20 år efter, at han som student først havde besøgt Østen.

Nu vågnede interessen for botanikken igen. Han traf en ung forstmand fra Royal Forest Department i Bangkok, Tem Smitinand. De begyndte at rejse sammen og foretage indsamlinger af orkideer i Thailands provinser. Samtidig så Seidenfaden de store muligheder i Thailand for et dansk botanisk forskningsprojekt i det sidste land i Sydøstasien, der på det tidspunkt, set fra et botanisk synspunkt, var delvis uudforsket. Han kontaktede derfor sin gamle studie- og ekspeditions-kammerat Thorvald Sørensen, der netop var blevet professor i botanik og direktør for Botanisk Have. I 1957 blev så jeg kontaktet af Thorvald Sørensen, som tilbød mig at blive leder af, hvad vi senere kaldte den 1. Thai-Danske Botaniske Ekspedition 1958-59. Hermed var (på det tidspunkt os uafvendende) et internationalt forskningsprojekt etableret, som skulle blive det største danske botaniske forskningsprojekt i troperne.

Seidenfadens initiativ var ikke alene med til at styrke den botaniske grundforskning i Thailand, men initierede også et frugtbart samarbejde mellem Landbohøjskolen og Royal Forest Department, idet han også havde kontaktet professor Kaj Gram og dr. C. Syrach Larsen, begge tilknyttet Landbohøjskolen, og inviteret dem til Thailand. Dette blev begyndelsen til danske forstfolks arbejde med reetablering af Thailands forsvindende teaskove i form af plantager af teak, baseret på udvalgte kloner udviklet af danske og thailandske forstfolk i forening, samt genskovning af store områder i Nordthailand med lokale fyrrearter. Miljøpolitik var allerede da en vigtig sag for Seidenfaden.

I ambassaden voksede samlingen af levende orkideer, og en særlig skyggehal blev konstrueret til dyrkningen. I en lille tilbygning til ambassaden havde Gunnar indrettet sit bibliotek og arbejdsværelse. Her tilbragtes aftenerne og en del af natten med analyser af planterne, så snart de kom i blomst, samt af spritkonserveret materiale indsamlet i naturen. Weekenderne blev benyttet til ekskursioner udgående fra ambassaden. Det var en tid, da der endnu var jungle i overkommelig afstand fra Bangkok. En strøm af kasser med levende planter begyndte også at dukke op i Botanisk Have i København, hvor dyrkningen af thaiorkideer tog sin begyndelse.

Det første større bidrag til Thailands orkideflora var publikatio-

nen: *The Orchids of Thailand*, som udkom i 4 dele 1959-1965 med to forfattere: G. Seidenfaden og T. Smitinand. I betragtning af, at værket omfatter næsten 900 sider med hundreder af tegninger og adskillige farvetavler, lyder undertitlen *A Preliminary List* yderst beskeden. Det er imidlertid den første samlede fremstilling af den største plantefamilie i Thailands flora og er for længst blevet et klassisk værk, der er næsten umuligt at opdrive. Alt i alt bearbejder forfatterne omkring 750 arter af orkideer. De fleste forskere ville have benyttet lejligheden til at beskrive en lang række af nye arter. Her finder man kun 11 nybeskrivelser. Det er udtryk for forfatternes, eller rettere sagt den egentlige forfatter, Gunnar Seidenfadens strenge krav til videnskabelig forskning, at han ikke ville beskrive nye arter, før han havde studeret en slægt i hele dens udbredelsesområde. Der er imidlertid 80 beskrivelser af planter, der ikke umiddelbart kunne henføres til kendte arter, og som derfor kun fik et nummer. Langt størstedelen af disse har senere vist sig at være nye arter. Efter 30 års intenst feltarbejde og forskning er antallet af orkidearter i Thailand steget fra 750 til omkring 1200.

De følgende år var også travle i udenrigstjenesten. Efter Bangkok gik turen til Moskva som ambassadør og herfra hjem som udenrigsråd og chef for udenrigsministeriets politisk-juridiske afdeling. Indimellem blev der dog tid til adskillige Thailand-ekspeditioner. Som 65-årig i 1973 tog Seidenfaden sin afsked fra udenrigstjenesten for helt at hellige sig studiet af orkideerne. Dog repræsenterede han Danmark i de nærmest følgende år ved en række internationale miljøkonferencer, bl. a. Helsingfors-Konventionen om forureningen i Østersøen og Nordsøen, samt Bern-Konventionen om beskyttelse af truede planter og dyr i Europa. Især skal dog fremhæves hans arbejde med udformningen af CITES-lovgivningen om handel med truede arter. Det var derfor helt absurd, da den danske skov- og naturstyrelse i begyndelse af 90'erne ville lægge hindringer i vejen for ham i forbindelse med lån af orkidemateriale fra udenlandske museer og indgav politianmeldelse. Sagen endte på miljøministerens bord og med en undskyldning, samt som han selv fortalte: en god frokost i Helsingør sammen med med ministeren.

Seidenfaden var et uhyre flittigt menneske. I sit otium arbejdede han hver dag med sine orkideer. Han bevilgede sig selv hvert år en måneds ferie i sit skønt beliggende sommerhus »Rævedal« ved Sal-

ten Langsø. »Sommerferien« gik dog ofte med korrekturlæsning og besøg af udenlandske forskere. Her fik han også besøg af sin gamle thai-ven og medforfatter, nu professor Tem Smitinand.

Orkidepublikationerne begyndte med *The Orchids of Thailand*, som allerede er omtalt. Publikationen af de store taxonomiske arbejder begynder i 1975, dvs. da Gunnar var 66 år. Han kunne på det tidspunkt se tilbage på et liv, der allerede havde gjort ham berømt både inden for diplomatiet, i internationale naturbevarings-sammenhænge, samt i den videnskabelige verden som en anerkendt orkideforsker. Men han stod faktisk først ved begyndelsen af sit enorme livsværk, som har gjort Thailand til tropernes bedst udforskede land, hvad orkidefloraen angår. Få botanikere har på 25 år præsteret en publikationsserie af dette omfang og denne kvalitet så sent i livet. I 1992, da han således var 84, udkom to meget store publikationer.

Først *The Orchids of Peninsular Malaysia and Singapore*. Floraen i Vestmalaysia er at betragte som en af de bedst kendte i Sydøstasien takket være engelske botanikers utrættelige feltarbejde gennem hele koloniperioden. Dette bar først frugt i H. N. Ridleys *Flora of the Malay Peninsula*, som udkom 1922-1925. Senere var det den ligeledes engelske botaniker og direktør for den botaniske have i Singapore, R. E. Holttum, som berigede orkidelitteraturen med *Orchids of Malaya*. En bog som, ikke mindst takket være den store interesse for orkidedyrkning inspireret af netop *Singapore Botanic Garden*, kom i tre udgaver, den sidste i 1964. Bogen er en flora, men den henvender sig også til en bredere kreds af naturelskere og orkidedyrkere og rummer tillige en vejledning i dyrkning af orkideer. Et stort antal arter er summarisk behandlet, og mange beskrivelser er ret upræcise, ligesom illustrationerne bestående af stregtegninger er af ret ringe kvalitet. Efter udgivelsen af sidste udgave, der stort set er et uændret optryk af den tidligere udgave, helligede Holttum sig helt studiet af områdets bregner. Orkideforskningen havde imidlertid ikke stået stille i århundredets sidste halvdel, og omkring 1990 var tiden kommet til en fuldstændig nybearbejdelse af Malaccahalvøens orkideflora. Initiativet kom fra Seidenfaden, som foreslog *Royal Botanic Gardens, Kew*, den botaniske verdens flagskib, at samarbejde om udgivelsen af en ny udgave. Dette tilbud blev modtaget med taknemmelighed af Kews egen orkidespecialist, Jeffrey J. Wood. Der er ingen tvivl om, hvem der trak

det store læs. Alle illustrationer er udskiftet med Seidenfadens egne, og mange af hans fremragende farvefotografier blev også indarbejdet. Teksten har også meget lidt til fælles med tidligere udgaver, det er helt Seidenfadens egne dybtgående beskrivelser og analyser. Han besluttede også, for at være så nær publikationsprocessen som muligt, at arbejdet skulle trykkes i Danmark, så han kunne følge hele processen inklusive korrekturlæsning. Det blev et lille trykkeri i Fredensborg få kilometer fra hans hjem, Olsen & Olsen, der fik opgaven, som de løste på fremragende vis. Samme trykkeri stod også for Gunnars to sidste publikationer.

Samme år som Malajafloraen, der er på ca. 800 sider, udkom *The Orchids of Indochina* på ca. 500 sider. Dette værk omfatter orkidefloraen i Cambodia, Laos og Vietnam, med et samlet areal på ca. 700.000 km² et område væsentligt større end Thailand. I sin indledning skriver forfatteren, at efter bearbejdelsen af Thailands og Vestmalasias orkideflora tilstræber han med dette arbejde at udfylde det sidste hul i vort kendskab til orkidefloraen på det sydøstasiatiske fastland. Områdets flora var behandlet af franske forskere ved museet i Paris, i *Flore Général de l'Indo-Chine*, hvori orkideerne blev publiceret i hefter i perioden 1932-1942. Familien omfatter her ca. 500 arter. I Seidenfadens udgave behandles ca. 800 arter. I sin indledning til nybearbejdelsen gør han opmærksom på, at medens vi fra Thailand med et areal på ca. 500.000 km² har over 12.000 indsamlinger, så er det langt større indokinesiske område kun repræsenteret ved ca. 4.000 indsamlinger. Først i de allerseneeste år har den russiske orkideforsker L. V. Averyanov, der betragter sig som en elev af Seidenfaden, i samarbejde med det naturhistoriske museum i Hanoi og amerikanske forskere, understøttet fra USA, påbegyndt systematiske indsamlinger af orkideer i Vietnam, hvorfra der nu beskrives talrige nye arter. Laos og Cambodia er stadig at betragte som yderst ringe udforskede områder, hvilket også fremhæves i indledningen til *Orchids of Indochina*.

Seidenfadens mest dybtgående taxonomiske arbejde er imidlertid den store monografi over Thailands orkideer, ialt ca. 1.200. Den udkom i 14 dele under navnet *Orchid Genera of Thailand*, ialt ca. 2.200 sider med tusinder af analytiske tegninger og hundreder af farvefotos. Udgivelsen strakte sig over 11 år, 1975-1988. Det er klart, at et værk af denne karakter i lyset af den stadige strøm af nye fund og nye arter kræver en hyppig opdatering. Derfor udkom

parallelt med *Orchid Genera* en anden publikationsserie: *Contributions to the orchid flora of Thailand*, som i årene 1969-1997 udkom i 13 dele, først som en slags forpublikationer for *Orchid Genera*, senere som supplement hertil. Der er tale om dybtgående taxonomiske arbejder, hvor systematik og nomenklatur bliver endevendt, vurderet og diskuteret med kolleger ved museer og universitetsinstitutioner i mange lande. *Contribution* 13 udkom i 1997, og arbejdet med det afsluttende bind *Contribution* 14 var langt fremskredet, da jeg sidste gang besøgte Gunnar kort før julen 2000. Det meget store manuskript med talrige tegninger forsøges nu udgivet af lektor Henrik Ærenlund Pedersen, Botanisk Museums orkidespecialist.

En lille speciel publikation fra 1995 fortjener særlig omtale: *The Descriptiones Epidendrorum of J. G. König*. Johann Gerhard König, som var født i polsk Livland, blev elev af Linné og kom senere i dansk tjeneste. Han rejste i 1768 som læge til Trankebar. Han blev en af tidens største samlere af naturhistoriske objekter fra Indien og østpå til Thailand. Han var den første, der foretog videnskabelige indsamlinger af planter i Siam, som landet da hed. Han efterlod sig en meget stor manuskriptsamling, der nu er samlet i 21 store bind i British Museum, London. Hans botaniske samlinger fra Thailand blev længe betragtet som forsvundne. De blev imidlertid genfundet i København i Botanisk Museum i slutningen af 1980'erne. I 1791, seks år efter Königs død, publicerede den svenske botaniker A. J. Retzius et efterladt manuskript, Königs eneste omhandlende orkideer, *Descriptiones Epidendrorum*. Dette arbejde blev stort set negligeret af samtidens – og eftertidens – orkideforskere. Seidenfaden allierede sig med den dansk-australske filolog Paul Ormerod, som tog sig af studiet af den latinske tekst, medens han selv studerede Königs typemateriale. Resultatet blev, som han havde forventet, at mange af Königs navne måtte betragtes som havende prioritet og således efter de for tiden gældende nomenklaturregler skulle erstatte navne, der havde været benyttet gennem 200 år. I forordet skriver forfatteren, som nu er 87: »The Carlsberg Foundation has graciously supplied me with a computer and my grandchildren have eagerly initiated me in its intricacies«.

Den sidste publikation udkom et par måneder efter Seidenfadens død. Det er beskrivelsen af en ny orkideart fra Thailand, *Corybas ecarinatus*, tilhørende en slægt, som ikke tidligere havde været fundet i landet. Han insisterede på, at hans mangeårige assi-

stant Katja Anker, som i de seneste år, da synet begyndte at svigte, hjalp ham med at mikroskopere og rentegne hans skitser, skulle stå som første forfatter. Det blev også hende, der kom til at læse korrektur.

Seidenfaden følte sig hele sit liv nært knyttet til Thailand og foretog efter sin ambassadørtid adskillige indsamlingsekspeditioner til landet i samarbejde med lokale botanikere. Under en af de sidste fik han hjælp af det thailandske flyvevåben, der stillede en helikopter til hans rådighed, så han kunne lande på nogle vanskeligt tilgængelige og uudforskede plateau bjerge.

I 1964 blev han æresdoktor ved Chulalongkorn University i Bangkok, landets ældste og mest prestigefyldte, senere også ved det unge Mejo University i Chiang Mai. I 1969 blev han æresdoktor ved Københavns Universitet »til hvilket også jeg selv staar i stor taknemmelighedsgæld for gode læreaar«, som han skriver i sin selvbiografi i universitetets årsskrift. Han blev medlem af Videnskabernes Selskab i 1974 og året efter Honorary Research Associate ved Harvard University og i 1990 Honorary Research Associate ved Royal Botanic Gardens, Kew.

Talrige arter af orkideer er opkaldt efter Gunnar Seidenfaden, samt orkideslægterne *Gunnarella* og *Seidenfadenia*. Det skal da heller ikke glemmes, at en tre m lang fossil haj fra Grønland bærer navnet *Fadenia crenulata*. Og så er der naturligvis miljøskibet *Gunnar Seidenfaden*, der overvåger de danske farvande sammen med *Gunnar Thorson*.

Orkideerne fyldte helt de sidste årtier af hans liv. Betegnelsen idealist ville han givetvis ikke have brudt sig om, men for ham var studiet af orkideerne en slags besættelse. Han skabte på sit herlige landsted Borsholmgaard ved Hornbæk et internationalt center for studiet af Sydøstasiens orkideer, og forskere fra nær og fjern valfartede hertil. De var også altid velkomne til at bo der. I kældrene opbevarede han de tusinder af indsamlinger af orkideer konserveret i sprit, medens herbariemateriale gik til Botanisk Museum. Forsendelser af levende planter blev oftest sendt til dyrkning i Botanisk Have, hvor samlingerne truede med at sprænge rammerne, indtil et nyt væksthuse blev etableret for midler fra Augustinusfondet med det formål at samle hele Havens thailandske orkidesamling, som er enestående i verden. Han var med ved indvielsen, der blev foretaget af Prinsesse Alexandra i sommeren 2000 i forbindelse med

Havens 400 års jubilæum. Hele Seidenfadens samling af spritmateriale, ca. 12.000 glas, hans botaniske bibliotek og omfattende samling af farvefotos, samt de tusinder af tegninger fra alle hans bøger og videnskabelige artikler var doneret til og nu overført til Botanisk Museum.

Gunnar var også på anden måde et gavmildt og hjertevarmt menneske. Han var altid villig til at hjælpe unge forskere både økonomisk og med råd, vejledning og gode ideer. Mange unge, ikke mindst i Thailand, var lidt bange for Ambassadøren. Når jeg besøgte ham, sagde han ofte: »Hvorfor er der ingen, der skriver til mig mere – nåh, de tror nok, at jeg er død.« Han havde en dyb sans for humor. Engang sagde han: »Når man bliver gammel, er dødsannoncerne det første, man læser i avisen. Dem er jeg nu holdt op med at læse – alle, jeg kendte, er døde.«

Gunnar var et engageret medlem af Selskabet. Han kom flittigt til møderne, indtil det blev for besværligt for ham at tage turen fra Borsholmgaard til København. Han gav også meddelelser om sin forskning og var formand for Selskabets Bidragsfond fra starten i 1974 indtil 1985, samt medlem af komitéen for International Science Foundation. Han tog hyppigt del i diskussioner, når nye medlemmer skulle indvælges, og når statutter og lignende skulle drøftes.

Gunnar Seidenfaden døde på sit elskede Borsholmgaard. Med hans bortgang har vi mistet en internationalt højt respekteret forsker og et stort menneske.

Æret være hans minde.